

Timon Šturbej, Žan Perko, Ana Dolinar Horvat

Petra Pogorevc

JAJCE, IGRA, OBRED

Petra Pogorevc JAJCE, IGRA, OBRED

»Roman je kot refren pesmi, ki odzvanja v tvoji glavi, medtem ko pišeš, dokler ne pride čas, da jo izpodrine nova pesem,« je v enem od elektronskih sporočil, ki sva si jih izmenjali v preteklih tednih, zapisala moldavska pisateljica Liliana Corobca, avtorica romana *Kinderland*. »Nisem bila prepričana, ali znam napisati knjigo o zapuščenih otrocih, toda v tistem času sem preprosto morala pisati prav o njih.« Liliana Corobca se je kot pisateljica in urednica doslej lotila mnogih kompleksnih in družbeno angažiranih tem, kar velja tudi za vse njene romane. V *Negrissimu* (2003), za katerega je prejela moldavsko in romunsko nagrado za najboljši knjižni prvenec, je pisala o problematiki dela na črno in posttranzicijski kulturi, v *Letu v raju* (2005) jo je zanimalo tihotapljenje ljudi, v *Imperiju starih devic* (2015) si je prizadevala preizprašati klišeje o odnosu med spoloma ter analizirati mejna čustvena in psihična stanja, v *Beležkah cenzorja* (2017) pa je na primeru uničenja skrivnega dokumenta iz leta 1974 prepletla spraševanje o človekovi identiteti s temama cenzure in pomanjkanja empatije.

Doslej največji uspeh pa je Liliana Corobca doživela s svojim tretjim romanom *Kinderland* (2013), za katerega je prejela nagrado nacionalnega romunskega radia in ki je bil do sedaj v celoti preveden v nemščino in slovenščino. Za kratek odlomek iz tega dela je leta 2014 prejela mednarodno nagrado kristal Vilenice, leta 2015 pa je roman v imenitnem prevodu Aleša Mustarja izšel pri založbi Modrijan. V *Kinderlandu* avtorica skozi otroške oči sugestivno predstavi enega največjih problemov mlade moldavske države, ki se je osamosvojila leta 1992: zaskrbljujoče množičen pojav zapuščenih otrok, katerih starši si v želji po boljšem zaslužku in življenju poiščejo domnevno začasno delo na tujem, otroke pa prepustijo sorodnikom, sosedom ali v bolj skrajnih primerih njim samim. Po podatkih Unicefovega poročila iz leta 2008 je bilo dve leti poprej takšnih otrok v državi okoli 177.000. Njihova povprečna starost je bila enajst let, večinoma so izhajali iz podeželskega okolja, kar sedem odstotkov pa jih je odraslo brez obeh staršev. Odsotnost slednjih ima na otroke seveda vrsto negativnih učinkov. Kot piše

v poročilu, so jim skupni občutki krivde, žalosti in jeze, zatekanje v osamo in strah, da bodo za vedno ostali sami. Ti otroci imajo pogosto težave z nizkimi ambicijami, so dojemljivi za zlorabe ali pa razvijejo vzorce agresivnega vedenja.

Pripovedovalka romana *Kinderland*, dvanajstletna Cristina, je že več let mama sebi in mlajšima bratoma, čeprav je sama še otrok. Tačas ko se skozi vsakdan prebijajo, kakor sami pač najbolje vejo in znajo, se njihova oče in mama vsak na svojem koncu sveta zapleteta v začaran krog emigracije. Odsotnost staršev se iz leta v leto podaljšuje, razdalja med njima in tremi otroki pa veča. Staršema ne uspe zaslužiti dovolj denarja, da bi lahko ponovno sestavila razbito družino ter ji omogočila dostojno skupno življenje, otroci pa se od njihju odtujijo, ker so bili prisiljeni razviti lastne strategije preživetja. Od odraslih sorodnikov v vasi živi samo njihova babica, ki pa ni več zmožna skrbeti zanje, saj je zdravstveno povsem opešala. Pravzaprav potihem čakajo na to, da bo umrla, ker bo njena smrt vsaj za kratek čas pripeljala starše nazaj domov. Podobnih zgodb je v Moldaviji, ki velja za najrevnejšo evropsko državo, veliko. »Vsaka vas v Moldaviji je vas otrok, vsa država ...« nam poroča Cristina. »Še posebej, če sem prištejemo tudi starejše, ki so se pootročili. Normalni, zdravi, za delo sposobni moški in ženske so danes redkost, manjšina. Moldavija otrok. Zelo lepo se sliši. Gradimo svetlo prihodnost za naše otroke. Drži, le da jo gradimo v Španiji, Italiji, Rusiji, ker smo na Češkem že vse zgradili in zidarjev ne potrebujejo več. V Španiji je zavladala kriza. Otroci, ki imajo starše v Španiji, so je bili veseli. Kriza – magična beseda, ki pomeni vrnitev staršev domov k otrokom, le da se ni vrnil nobeden.«

Naslov romana po eni strani izrecno napotuje na dejstvo, da v vasi živijo samo še otroci in starci. »Profesorica zemljepisa nam je za domačo nalogo naročila, naj naredimo zemljevid naše vasi in vanj napišemo države, v katere so odšli delat naši ljudje,« o tem pravi Cristina. »Za vsakega iz naše vasi ali pa samo za naše starše ali sorodnike. Potem smo pri uri povedali, kar smo vedeli, ona pa je na tablo napisala vse države. Iz naše vasi samo v Afriko ni odpotoval nihče.« Po drugi strani se naslov romana ironično podaljša v naziv igrice, s katero si otroci v vasi krajšajo dolge dneve. Navezuje se na potrošna Kinder jajčka, ki pa jih ne dobijo od staršev, ampak iz humanitarnih paketov. Ni zanemarljivo, da je pred tem pakete nekdo že odprl, tako da v Cristininem ravno jajca iz čokolade sploh ni bilo. »Mislila sem, da *kinder* pomeni jajce. Potem nam je nek otrok iz tujine povedal, da pomeni otrok, in nas naučil igrice *kinderland*, v kateri imajo otroci vlogo starejših.« Otroci v vasi se igrajo *kinderland* v šoli in doma, »velikega« in »malega«, s tem vstopajo v vloge odraslih in kompenzirajo njihovo odsotnost.

Toda kljub vsemu povedanemu Liliana Corobca na vprašanje, ali je z romanom želela v prvi vrsti podati družbeno angažirano izjavo, odgovarja samo deloma pritrdilno. »To zame ni bilo edino pomembno. Migracije so seveda problem, ki je močno prisoten in aktualen v Evropi in svetu, toda še bolj odločilen vzgib za pisanje je bil zame najbrž ta, da sem z njim želela zapolniti praznino, ki jo v sebi čutim, ker še nimam otrok. Želim si jih, a se mi želja še ni izpolnila.« *Kinderland* je, naj se zdi še tako presenetljivo, kljub težavnosti in brezizhodnosti

Ana Dolinar Horvat

položaja otrok, katerih surovi vsakdan opisuje, hkrati tudi poklon otroštvu, njegovi vitalnosti, igrivosti, odpornosti in domišljiji. Prizori v romanu neredko zabolijo ob misli, s čim vse se kot starejša sestra in nadomestna mama sooča komaj dvanajstletna deklica ter kako je pri tem prepuščena sama sebi. A njena presoja, iznajdljivost in pogum nam obenem jemljejo sapo: »Ko se začneš učiti, dobiš samo rešitve za raznovrstne situacije od tu do tu, toda življenje nima natančnih razmejitev, in ker vsi ljudje ali živali ne delujejo po istih pravilih, nastanejo težave, šumi v komunikaciji. Ljudje ne razmišljajo več, marveč se odgovore učijo na pamet.«

Liliana Corobca se je rodila leta 1975 v mestu Vărzăreștii Noi, ki leži v pokrajini Călărași v osrčju Moldavije, otroštvo pa je preživela nedaleč stran, v manjšem kraju po imenu Săseni. Med letoma 1992 in 1997 je v Kišinjovu, glavnem mestu Moldavije, obiskovala Fakulteto za filologijo na Moldavski državni univerzi. Ko je leta 1997 vpisala doktorski študij humanistike na Univerzi v Bukarešti, ki ga je z doktoratom na temo romunskega medvojnega romana zaključila leta 2001, se je iz Moldavije preselila v Romunijo, kjer še vedno živi in ustvarja. Ker je bilo njeno otroštvo v nasprotju s tistim, ki ga opisuje v *Kinderlandu*, brezskrbno in srečno, se rada vrača v domači kraj, ki v marsičem spominja na vas Cristine, Dana in Marcela. Po elektronski pošti mi pošlje nekaj fotografij tega kraja in zdi se mi, da sem se znašla med stranmi njene knjige. »Moldavija je zame sinonim za srečno otroštvo, življenje s starši, upanje in sanje o prihodnosti. Pogrešam naš gozd, svojo mačko in dva psa, čist zrak, dolge sprehode. Morala bi večkrat obiskati Kišinjov in gojiti tesnejše stike s tamkajšnjimi intelektualci, vendar me premočno vleče v domači kraj.« Odkar se je leta 2014 zaposlila na Inštitutu za raziskavo komunističnih zločinov in spomin na romunsko izseljenstvo, obišče dom samo trikrat ali štirikrat na leto, prej pa je tam preživljala veliko več časa.

Kadar ji vendarle uspe priti domov, lahko zapuščene otroke opazuje čisto od blizu. »Tudi v našem kraju je kar nekaj otrok, za katere zaradi emigracije skrbijo sorodniki, sosedje ali samo eden od staršev,« mi piše. »V zadnjih nekaj letih se je morda spremenilo to, da starši države ne zapuščajo več ilegalno in da otroke po nekaj letih pogosteje vzamejo k sebi. Vsi otroci, katerih starši so na delu v tujini, so že nekaj časa tudi uradno registrirani in vključeni v posebne programe pomoči.« Ampak praznina je vseeno več kot očitna. »Klasični vzorec družine je v naših vaseh zaradi emigracije izjemno redek. Še vedno je veliko preveč otrok, ki se zaradi dolgoletne prepuščenosti samim sebi spremenijo v odvisnike in grobijane. Seveda so tudi primeri, v katerih ima emigracija pozitiven učinek, pač v smislu, da se ljudje zaradi nje izobrazijo in kultivirajo, a to se ponavadi zgodi samo v primerih, ko imajo možnost oditi celotne družine ali pa ko starši dovolj hitro odpeljejo za sabo tudi otroke.« Kadar do tega ne pride, so otroci obsojeni na čakanje. »Naše čakanje je kot ugasla bolezen, neobstoječi virus, ki se pozdravi samo ob starših,« nam v romanu o tem pripoveduje mala Cristina. »Dovolj je, da pridejo starši domov, in takoj ozdravimo, vse bolezni nas minejo. Smo oveneli otroci, izsušeni zaradi hrepenenja. Kot rečna struga brez vode.«

Kadar je Cristini hudo, se zjoče, vendar ne zlomi, včasih ji za hip popustijo živci, vendar se vselej pobere in skuša ravnati »prav«. Pogosto se zateče v naravo, ki obdaja njeno vas, med drevesa in živali, s katerimi se pogo-

varja kakor z ljudmi, k vodi, ki dobiva zanjo malone mistične razsežnosti, v spokoj in zelenje, sredi katerih se lahko umiri in okrepi. Četudi je na pragu občutljive najstniške dobe, ko se iz deklice že polagoma spreminja v žensko, z vrstnicami ne prijateljuje kaj dosti. Izjema je samo Alisa, katere starši so tudi na delu v tujini in ki prihaja v vas na kratke obiske k svoji babici. »Alisa bo kmalu odšla,« o prijateljici pove Cristina. »Nisva se prav velikokrat srečali, toda občutek imam, da jo poznam že vse življenje, vsako srečanje je polno zgodb, dogodkov, izletov, čudežev, vse okrog naju je tako intenzivno, kot da bi celo leto živela v naši vasi.« Cristina in Alisa se okličeta za »čarovnici«, narava je zanju vstopna točka v višje skrivnosti življenja, ki ga je lažje in lepše živeti, če se povzdigneš nad vsakdanje tegobe sveta: »Rekla mi je, da lahko živiš tako, kot da je vsak dan praznik, da čutiš, da lebdiš in žariš od sreče. Toda ne še zdaj, ampak šele potem, ko si naredil dobra dela. Več dobrega ko narediš, pa ne samo ljudem, ampak živim bitjem nasploh, lahko skrbiš za manjšo jablano, tudi to je dobro delo, bolj se ti napolni duša.«

Cristina se z Aliso ne igra *kinderlanda* tako kot s svojima bratoma ali z drugimi otroki v vasi. Njuna igra se ne hrani z mimezizom, se ne vrti okrog vživljanja v vselej odsotne odrasle, temveč vsebuje elemente rituala. Zgovorno dejstvo je, da se eden od skrivnih obredov Alise in Cristine ponovno osredotoča na jajce, ki pa je tokrat pravo ter ima natanko določeno funkcijo in pomen. »Da bi se ti želja izpolnila, razbiješ jajce, sredi poti pustiš rumenjaka, toda to ni dovolj,« nam o tem pripoveduje Cristina. »Ti temu kraju ponujaš nekaj pomembnega in tudi sam kraj tebi daje nekaj pomembnega. Če hočeš kaj dobiti, moraš tudi kaj dati. Tako je tudi, ko najdeš nekaj, kar si pred tem izgubil, in to dobiš nazaj ali pa boš izgubil šele pozneje, gre za nekaj prav tako dragocenega. Jajce ima to, česar nima razpotje, iz jajca se rodi življenje, jajce ima vse, ničesar ne potrebuje. Je jedro vseh stvari.« Če je Kinder jajček čokoladna lupina, znotraj katere se skriva obet radosti v obliki plastične igrčke presenečenja, se v jedru pravega jajca skriva rumenjaka, življenje, daritev, ki jo pustiš na razpotju v upanju, da se ti bo v zameno za to uresničila želja. »Toda sama ne vem, ali razpotje kaj takšnega potrebuje,« pravi Cristina, ki je že dovolj velika, da opisanega obreda ne jemlje dobesedno. »Morda ne. Ampak česa boljšega mu ne moreš ponuditi.«

Alisa pomaga Cristini ozavestiti njen odnos do narave, ki je pravzaprav tisto, kar jo rešuje pred malodušjem. V svetu živali, rastlin in kamnov najde tolažbo in spodbudo. Narava je hkrati njeno zatočišče in izvor moči: tu išče odgovore na vprašanja, kakršna otroci v bolj vsakdanjih in manj nesrečnih okoliščinah naslavljajo na svoje starše, tu se uči premagovati strah in razvijati sočutje, tu spoznava, da svet ni črno-bel in da človeška zloba ni zgolj preprosto nasprotje dobroti. Roman *Kinderland* se konča s kratkim poglavjem, v katerem Cristina bralca obvesti, da je umrla njena babica. »Jokam, pa še sama ne vem, zakaj,« pravi, »ali od žalosti, ker babice ni več, ali od veselja, ker bosta končno prišla domov oče in mama.« Težko pričakovana vrnitev staršev, ki spričo brutalnih okoliščin zahteva žrtev v obliki babičine smrti, bo seveda ponovno samo začasna. Takoj ko bo pogreb mimo, se bo mama vrnila v Italijo, oče v Rusijo, otroci pa bodo še bolj sami, kot so bili. Ali bo nekoč tako tudi z njihovimi otroki? Liliana Corobca mi v zadnjem elektronskem sporočilu napiše, da srčno upa, da ne.